

Padesátka aneb Texty pro Josefa

S padesátkou má v redakci Textů zkušenost málokdo. Kromě mne nikdo. A kdyby měl, nebudete se k tomu hlásit. Tak jako já po celých 12 let, co Texty vycházejí. A tak se třeba stalo, že jsem napsal do Textů něco k výročí Semaforu a vzpomněl mezi jiným na to, jak se mi i v noci vybavovalo to, co jsem považoval za jasné semaforové znamení: dlouhé dívčí nohy v sólo provedení, pak dvojím, trojím... A ve slovném tvaru, když kdysi kterýsi redaktor nebo přispěvatel omylem otevřel Texty, se to líbilo, a tak to citoval s doprovodem – pochvalou: jak Ti mladí jsou svěží a jak to sedí. Mlčel jsem, alias držel hubu, abych to ogarům z Textů neказil. Tak je to s padesátkou a roky navrch uvedenými v občance.

Padesát čísel Textů, to je jiné kafe. Je to pěkná barevná hromádka, z níž, právě kvůli té padesátce a rokům navrch v občance, si pamatuji už jen krásné detaily obrazů; ale jsou to ony, které to celé víc než desetiletí táhnou za sebou s jeho zvláštním pivním odérem, jímž prostupují slova jako tichá poselství: „Filosofie působící v dějinách je literární žánr...“ řekl Martinu Škabrahovi v rozhovoru pro Texty profesor Bělohradský. „Rozkřídli se pták na trnce plané.“ ozval se v Textech Jan. Jan Válek. Když poprvé jeho verše v Textech zaskřípaly, bylo to jako vzdor všemu tomu veselému psaní a pohybu v nekontrolovaném prostoru, které jsou slyšet kolem dokola. On se naopak rád se svou mohutnou postavou vtěsňoval do úzkého formátu Textů a měl naše starosti: „v dobách ocúnů/vypiju čaje hmek./na zubu zatnu/ bude dost trnek?“ A Mojmir Trávníček: „Asi nikdy jsem v citové oblasti nedokázal při vnějším vyjádření překročit určitou velmi střídavě nastavenou hranici a styděl jsem se za druhé, když se vznášeli se svými city ve stratosféře.“

A mezi tím vším se stále vznáší obraz mého přítele Josefa. Ač ví, že Texty jsou v tom nejlepším případě čtvrtletník, každý druhý měsíc se mě ptá, zda už vyšlo jejich nové číslo. A když se náhodou trefí, těší se z něho, přečte poctivě a s tužkou v ruce všechny příspěvky a pak mi vítězoslavně oznamuje tiskové chyby. Zaujme-li jej některý z autorů, pátrá po všem, co kde vydal a napsal. Čte, přemýšlí, promýšlí a zase podtrhuje, ptá se na autory Textů a jejich neliterární život. Pan profesor Bělohradský je daleko, Jan Válek už není, panu Trávníčkovi byl věnován poté, co vydal svou novou krásnou knížku V letokruzích naboso, říjnový večer Textů. Pavle, navrhuji, abychom padesáté číslo Textů věnovali Josefovi.

Dalibor Malina

Obsah:

úvodník

Dalibor Malina: Padesátka aneb Texty pro Josefa__2

próza

Jakub Chrobák: * * * __4_8

poezie

Martin Lukáš: * * * __18_19

Michael Lorenc: Město_19

Jakub Grombří: Limericky__21

překlad

Ewa Żak: * * * __20

rozhovor

Martin Škabraha: Imaginace tomu všemu narthne prdel! Rozhovor s Dušanem Dvořákem__13_17

jen tak

René Kočík: Letní dopis na zimní Bystřičku VII.__22

z archivu

Jan Rous: Černokněžníci__23_24

studie

Petr Hruška: Kostelík__8_12

recenze

Zuzana Kůrová: Kam všichni zmizeli?__24_28

Martin Lukáš: Útulný svět literatury__28_30

Pavel Kotrla: Projít bodem__30_31

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla
Bystřička 267

756 24

<http://kotrla.com>

pavel@kotrla.com

Knihkupectví Malina

Dolní náměstí 344

755 01 Vsetín

tel.: 571 419 531

knihkup@vsnet.cz

TEXTY, literární čtvrtletník, číslo 50, ročník XIV., šéfredaktor: Pavel Kotrla, vydavatel: Knihkupectví Malina, redakce: Jiří Hrabal, Jakub Chrobák, René Kočík, Dalibor Malina, Martin Škabraha; registrace MKČRE 13264, internetová adresa: <http://www.inext.cz/texty>
Nevyžádané texty nevracíme ani neelektorujeme.

JAKUB CHROBÁK

Nad autobusem trčelo zbytečné karvinské nebe. Jeho bezútěšnost se vtěsnila do jednoho čtverečního metru, kterým zíral: krajina, která se teprve začínala sama sebou stávat, haldy zelenající se nepatřičnou trávou, stromy bolestně vřaděné do pravoúhlých tvarů nepokryly ještě soustřednost těžních věží; malý bílý kostelík trčel do/ visel v prostoru, zastávka Karviná doly - Rozcestí Barborka: odpadky z koše snad nikdy nevynášeného, cesta vzniklá tak, jak bývalo zvykem daleko dříve (vyšlapaná). Vystoupil.

Dotek s krajinou, která se teprve začínala sama sebou stávat, nebolel. Prašná cesta podél čtyřproudovky, svodidlo - stezka - mlha A. C. Doyle. Sešel (tedy: cesta jej svedla) o stupeň pod vozovku. Prošlapané cesty byly teď daleko pevnější, patřičnost lidské nohy dusající zemi! Už už vytahoval cigaretu a přemýšlel o další zastávce, když se před ním zjevil bizarní obraz (situace, které nechtěl nebo nemohl ani vidět, si jej trpělivě hledaly a poukazovaly na svět kolem): starý muž s prošedivělou přehazovačkou tlačil proti němu na té hrbolaté pěšině dívku na vozíku; malé tlusté stvoření s vyplazeným jazykem zíralo před sebe, přesněji do sebe, na své sevřené ruce, ve kterých byla otevřená půllitrová Coca-Cola.

Jako bych to všechno nečekal, vylekal jsem se a chtěl jsem couvnout. Zmizet, vyparit se, nebýt u toho, protože jsem věděl, co přijde...

Když se trojice míjela, děvče otočilo hlavu (a nebylo v tu chvíli úplně jasné ke komu): „Dědo a teď to vypiju,“ zvolalo nečekaně zvučným hlasem. Zastavil se, otočil se a: „Dědo,“ zavolalo děvče, „Já to vypiju...,“ jakoby nedopovědělo. Energie soustředěná do rukou a hlasu zbytečně a nesnesitelně rychle zmizela v jediné nedokončené větě.

„Já nejsem tvůj třídní nepřítel, já su tvůj třídní přítel.“ Ta věta k nám dopadla překotným sluncem a zůstala viset v kouscích popela, se kterými si pohrával vítr. „Tady беру svoje studenty vždycky - vseгда - když jsme na Vsetíně na exkurzi.“

„No, da“.

„Ne, ano.“

„No, ano, to dobře.“

„To je dobré,“ opravil jsem Sergeje, který je doma programátor a přijel se učit česky a pak studovat na Vysoké škole báňské. Vysvětlit jim na počátku rozdíl mezi přídavným jménem a příslovcem je úkol téměř nemožný.

„Dóóbrý den,“ vlnil se ten chlap v modrém utahaném tričku a ošoupaných riflích a držel se neviditelné tyče, díky které ještě nespadl. „Já se omlouvám, promiňte slečny, já už idu a já dojdu, protože jinak,“ gestem si přejel nožem po krku. „Ale divajte sa, nepijte, nebo dopadnete jak já.“

„Nu da,“ porozuměli.

„Jak da?“ Zloba v jeho hlase byla jen upomínkou na nějaké dávné křivdy. „To jsou Rusové, přijeli tady studovat češtinu.“

„Jo z Ruska,“ zaječel, až jsem se polekaně podíval na Dášu, drobnou Rusku studující doma programování, která přijela s panem Sergejem Kostinem, který je u nich doma vedoucí. Ale ona se jen usmívala, ostatně jako vždycky předtím a mnohokrát potom.

„My takich znajem, na Stodolni s nami sedí jeden a vseгда - Ja komunist a pajot.“

„Zpívá.“

„A zpívá Vstavaj strana ogromnaja.“

„Já vám dám, komunist. Moje manželka je z Ruska, ale seděla,“ udělal chlap známý pohyb překřížených rukou znamenající všude na světě totéž. Jenže v těch málem už pahýlovitých rukách bylo to gesto nějak skutečnější.

„Jo, v gulagu! Na Sibíři,“ křičel už spíš bolestí než zlobou. „A já jsem pro ňu šel, západní vojsko! A přived jsem si ju zpátky.“ Ale pak se znova chytil té pomyslné tyče a asi se upamatoval na věci současné a dodal: „Ale teď idu, já dojdu, ale nevím, jestli přežiju.“

Bylo vřelé letní dopoledne, den začínal, Rusové hleděli na jednoho z těch chlapů podobajících se jaksi moc karikurně strýcům Pepinům všech epoch: „A Berju znáte?“ Zarovnal se: „Toho sa bál aj Stalin, Berja, sviňa, ale ty,“ ukázal prstem na Alexeje, který chce asi jen tak zkoušet jinou kulturu a je synem bohatých rodičů, kteří jsou moudří, protože první, co si v Čechách koupil, byla ilustrovaná kniha dvanácti českých pohádek. „Ale ty máš estonské oči. Svině. Vy ste byli garda Lenina, hlídali ste ho, Estonci a Lotyš,“ vyčítal ten chlap, ale nebyla v tom ani zmínka

nějaké dědičné viny, byl to výkřik marněného života. „Ale ty tvoje estonské oči, to je krása, nádhera.“

Alespoň na chvíli jsem si přál, aby to všechno bylo jinak, aby ten chlap začal něco vykřikovat, aby se bytší jen hulákaným slovem bránil, ale on tam stál, držel se té své tyče a vlnil se.

„To ničeho, nebojte se.“

„???”

„Ale já dojdu, ale nevím,“ nakročil a zdálo se, že scéna skončí. Jenže on udělal pozoruhodnou akrobatickou otočku, sklonil se k málem zemi, už už to vypadalo, že spodní část těla nevyrovná balanc zuřivě se otáčející hlavy a hrudníku, pak se ale proti všem přírodním zákonům zvedl a stál za námi, ruku napřaženou, a: „Ale aj když dojdu, to je jedno, protože moje žena byla v Rusku v gulagu, na Sibiři, a ona mi dá jednu, na přivítanou, a pak druhou, a tou mě zabije.“ Otočil jsem se. Jenže on už byl ponořen do toho obrazu: „A ta druhá, to bude taká rana!“ Pleskl se po tváři. „Protože já se opím jenom tehdy, když ona není doma, ale dneska ona doma je, dneska ona mi nedá jednu facku, na přivítanou, dneska ona mi dá aj tu druhú.“ Že by přece? Napadlo mě a poslouchal jsem v tom letním vedru. „No ale to nic. Dyž já to přežiju, tak to vám říkám, já nemám nic, ale až vám bude nejhorší, přijedte sem. Já vám všecko dám. Já nic nemám, ale můžete u nás bývat, protože aj dyž ste Rusi, aj dyž ste hlídali Lenina, tak já vás mám stejně rád, protože vy máte ty krásné estonské oči, jaké má aj moja.“

Potíže paměti.

„Muzika, chlapi, to není jak třetí s tarokama,“ povzdychl si strýc Surovců, když trojkou tarokem v posledním kole zabíjel Pagáta Jožky Zgarby. Spíš ze slušnosti začal počítat bodový rozdíl ve hře, i když věděl, že mají čtyřicet devět a vyhráli s Karlem Trčálkovým aj hru a dostanú po pěti korunách, což v těch dobách stačilo na tři piva, dodal-li člověk desetník.

„To není enem zvedat sa s tarokama, to sa musí čítat,“ jásal Karel a přidával výhru podle mincí na jednotlivé kupičky. Pak si mlaskl.

„Tak daj,“ připomněl mu Jožka, že má rozdávat nepřeložených 54 karet a on chtěl prvních dvanáct.

Když jsem si promítl tu hru na čerstvě posečený strýčkův trávník, zhrozil jsem se představou staříčka, který mě okouzluje už tolik nocí, jehož hrob nejsem schopen identifikovat a tvář si nevybavuju. Pokřivené zrcadlo chechtající se mi do očí a jimi až kamsi ke kulím ukazuje obraz zničeného ne už mladého muže (Z čeho? Řeklo by tolik manželek v tolika podobných situacích odehrávajících se v každé vteřině tohoto světa) zírajícího do mlhy budoucího ještě nedooceněného příště...

„Tak pod', dochtore, aj ty, inženýre, my dělníci nemáme čas,“ přerušil hlas reálného strýce právě se kdesi rodící zahlédnuté. Dokouřit a usednout ke stolu. Taroky v Semetíně... „Tak dáš?“ jsou především vzpomínkou, pokusem uchlácholit... „Farářovy.“ (Zas mi vzal moje karty, strýc to dělá dycky!) nejasnou nejistotu vlastního kořene. A přece tam někde právě teď praděda... „Já sa tam podívu.“

Zas třetí strýca Surovcového. Je to neuvěřitelný chlap. Před měsícem odehrál takovou hru a šel a kúpil si klavír. Co udělá včil?. Nestalo se nic. Kolem desáté se rozešli po svých a ke svojim. Ale zůstalo to tu jako úkol: pojmenovat ty pozapomínané poslední dny.

„Potřebuju tužku a papír.“

„Vjec nic?“

Takový anebo úplně jiný rozhovor stál na počátku nejisté představy jha, které svými pamětmi strýc Surovců, můj praděda, přepískal přes půl století do tisíciletí nového, kde tužka, papír i psací stroj jsou jakousi elegantní stařeckou zbytečností. Elektrické světlo je příjemné na oči, petrolejovou lampu dokonale nahradí elektrická lucerna, ke které se zdarma dodává maličký přenosný aparát vyluzující vůni i neslyšný praskot původní lampy, zároveň je ale celá sada vysoce spolehlivá a stále pod proudem, takže kdykoli použitelná a připravená po jediném cvaknutí plnit svou funkci.

„Asi to k ničemu není, ale kdo to zapíše?“ Ale kdo?

„Myslíš si, že co si?“ ptávala se (asi) prababička sama sebe myslíce přitom na mladého statného muže, se kterým měla těžký život, ale zdravé děcka, tož co. Ale se stejnou nevyhnutelností dopadla ta otázka na cáry potrháných vzpomínek a zasutých hovorů.

Stejně samozřejmé gesto jako by už nebylo možné: i dopisy přestávají být soukromé, o denících či pamětech ani nemluvě. To prosté - přenechat následujícím blízkým - nelze, celá nemožnost obtéká píšícího; na psaní je nejkrásnější, že to nikdo nemusí dělat...

Tedy před daleko prostším rozhodnutím stál můj praděda, když požádal babičku o klid, tužku a bílé papíry. A jako by mu bylo dáno zapravdu, jeho paměti se dochovaly jen ve vzpomínkách vnuků, kteří z nich nikdy neviděli ani řádku. Prababička totiž přežila svého muže o tři roky, a protože věřila jiným věcem, brala každé ráno odspodu z dědova textu jeden list a tím zatápěla. Nedochoval se ani jediný.

Zato důvod předložit tyto řádky zůstal: přesvědčení, že poslední věta, kterou jsem si zapsal daleko dříve, než jsem se narodil, my stále přichází do nejen úst, ale hlavně řeči. Je to věta, o které vím, že byla poslední větou těch pamětí, možná jedinou větou, která z nějakého důvodu visí na šňůrách času už padesát let a čeká na svůj kontext: „A vrabec, který obhlíží ty rovy, ze kterých po něm žádný nic nešvihne, vrtí ocasem a ví, že nakonec aj on spadne v kterousi hodinu přímo za letu na hrob svého za života nejzarytějšího nepřítele a naposled mu pohne žlučú. Dobře nám tak.“ Dobře mně tak.

PETR HRUŠKA

Kostelík

(Úryvek z monografie Někde tady - český básník Karel Šiktanc, která vyjde na jaře v nakladatelství Host)

V kopcovité krajině slovinského krasu nedaleko istrijského polostrova se v jednom ze svahů zubynehty drží drobounká vesnice Hrastovlje a na návrší nad ní stojí kamenný románský kostelík jako malý sveřepý zázrak. A přece vyhlíží ta stavba zcela přirozeně, jako by po staletí samovolně rostla ze skalnaté země, jako by byla samozřejmým výsledkem rozhoupané krajiny okolo. Kostelík je ze všech čtyř stran obehnán vysokými stěnami, vlastně hradbami, s několika protáhlými úzkými otvory, vlastně střílnami. Byl v pravém smyslu slova posledním středověkým útočištěm obyvatel

vesnice, nejenom duchovním, ale i fyzickým. Nebylo-li možné dobytvačnému nepříteli čelit jinak, obětovala se ves a lidé se utekli vzdorovat za společné hradby na to miniaturní nádvoříčko. Stáli u střílen a za zády měli svůj kostel a s ním i svou naději a víru. Když bylo dobyto i nádvoří, uchýlili se dovnitř, aby vedli svůj odpor z posledního možného místa.

Tím místem byl prostor zvící jedné větší selkové jizby – a přece jej několik sloupů ještě člení na tři malé lodi s nízkým klenutým stropem. Na každé boční straně po jednom úzkém okně, vlastně střílně. Jednoduchý kamenný oltář a pak už nic. Jen ještě veliká krása na zdech místnosti – pestrobarevné fresky zobrazující příběh člověka na tomto světě. Tak, jak jej vypráví kniha knih i tak, jak si jej vyprávěli lidé sami. Je to neobyčejně monumentální dílo na neobyčejně malém prostoru a vytvořil ho istrijský středověký umělec Jan z Kastavu v roce 1490. Pokryl malbami stěny, strop i sloupy, nechal jedině místo bez dotyku štětce. Sklenul zde celé jedno vidění světa, zachytil lidský život v jeho důležitých cyklech, rytmech a zákonitostech. V jeho bolestném i radostném úsilí, v jeho marnosti a přece nezbavený krásy, kterou mu dodává nějaká tajemná síla.

Karel Šiktanc byl návštěvou kostelíku v Hrastovlje kdysi inspirován k napsání skladby *Tanec smrti aneb Ještě Pámbu neumřel*. Výchoiskem se mu stal výjev, zachycený přes celou délku pravé strany kostela – průvod kostlivců, odvádějící reprezentanty všech společenských stavů i věkových vrstev do marnosti smrti. Tím by mohl být význam nenápadného slovinského klenotu pro dílo tohoto básníka vyčerpán a nemusel by zde být vystaven další pozornosti. Kdyby ovšem nebyla ta „bible chudých“ na zdech hrastovelského kostelíku tak přiléhavou metaforou celé vrcholné Šiktacovy tvorby...

Ve freskách se rozvíjí svět od jeho počátku, výjevy sedmi prvních dní, ten první stvořitelství týden. Vyhnání z ráje, Kain a Ábel, Izák a Jákob a další události z Genesis, které postulují lidskou povahu v základních dramatech a střetech. Svatá trojice, dvanáct apoštolů, čtveřice evangelistů. Příběh Kristova života od jeho zrození až po smrt na kříži a zmrtyýchvstání. A pod ním zobrazení dance macabre, počínající kolébkou s dítětem a končící rakví, na níž trůní královna Smrt. A jiný cyklus – na stropěch bočních lodí alegorie dvanácti měsíců, čtyř ročních období s typickými sezónními pracemi

a proměnami přírody. Ocitáme se v cyklickém kolotu světa, střídajícím dny, týdny, měsíce a roky, zrození a smrt, marnost s nadějí, kvůli s milosrdenstvím, všednost se zázrakem. Nahore zachyceno nanebevstoupení panny Marie, dole, u pat sloupů, kde zbyla malá „pozemská místa“, vyobrazena tichá krása obyčejných věcí, skutečná malířská zátiší s talíři a sklenicemi! (Samostatné zátiší jako žánr se přitom obvykle vyskytuje až v mnohem pozdějších obdobích a na stěnách kostela je naprosto nebývalé). Všechno je v úchvatné dynamice a rozkmitu, jeden cyklus se zavíjí do druhého, jeden příběh běží paralelně s jiným, mýtus se klene nad mýtem. Celý prostor je vizualizován a neobyčejně rytmizován, tématicky, geometricky, číselně i barevně. Ocitáme se uvnitř samotného děje života a smrti a nabýváme dojmu strhující úplnosti.

Podobným kosmogonickým gestem, kterým se návštěvníka interiér kostela okamžitě zmocní, bylo vyklenuto také Šiktancovo dílo. Jak si nevybavit při pohledu na ty zdi jeho *Adama a Evu*, jeho *Tanec smrti* nebo jeho *Český orloj a Horoskopy*. Jak si nevybavit jeho důmyslně a do detailů propracované kruhové kompozice skladeb, jeho cyklické pojetí skutečnosti jako rytmu, řádu děděných hodnot i dramatických vzpour jednotlivce. Jeho smysl pro všednodenní „svatost“ездеjších věcí i jejich jitrivou barevnost. Kostel v Hrastovlje je zasvěcen Svaté Trojici, vyobrazené nad oltářem, a také Šiktanc jako by měl svou poezii založenu ve své „svaté trojici“. Jestliže totiž geometrií jeho poezie je kruh, její aritmetikou je číslo tři. Děd, otec a syn. Otec, matka a dítě. Muž, žena a láska. Stabilita tohoto světa není v trvání na svém, ale ve vzta-hování se k druhému. Stejně jako kruh je i číslo tři vyjádřením prastarého symbolu úplnosti v rozličných kulturách, mytologiích i mystikách. Muž, žena a láska – teprve tehdy může se cosi důležitého pohnout nad odvěkými propastmi lidské opuštěnosti a mimoběžnosti. Děd, otec a syn, trojí spojitost časů a životních rolí. Subjekt Šiktancových básní je ztělesňován ve vazbách – nejlépe v pozici syna i otce zároveň. Je to přesně to místo, kde se potkává poslušnost se vzdorem, vůle k řádu s vůlí k neposlušnosti, tíha vědění s bezhlavou závratí. Úzkost a troufalost, trvání a změna. Ta pozice mezi otcem a synem se stává symbolickým vyjádřením Šiktancova přístupu ke všemu. Všechno prožívá s vědomím, že kdesi je něco „otcovského“, tedy řád,

původ, cosi předcházejícího, co je potřeba v úctě chránit. Co jsem sice i já, ale co mi nikdy nepatřilo. A ve všem je něco „synovského“, tedy následnost, vymykavost, cosi odlišného, co je potřeba úzkostně probouzet. Co jsem sice i já, ale co mi už nepatří. Vyžaduje to velikou pozornost k tomu, co je dané, i k tomu, co se tvoří.

Jan z Kastavu „vypráví“ svůj svět neobyčejně živě a civilně. Bylo již řečeno, že vytvořil na zdech kostela jakousi bibli chudých a vytvořil ji lidově jadrným výtvarným jazykem, s ohromujícím expresivním výrazem a rozjitřeností. Sakrální náměty mají lidské kontury, zbičovaný Kristus je do trapna týraný člověk. Vysoké se mísí s nízkým, s patosem se tu míchá zřetelný smysl pro humor a pro grotesknost až maškarní. Tolik to připomíná Šiktancovy karnevalové průvody, jeho poetiku inspirovanou lidovým divadlem a vesnickými rituály, v nichž Boha střídá Pámbu a Smrt je střídaná Morankou. Jeho expresivní jazyk, vždy na půl cesty mezi rouháním a modlitbou. Světská podoba malířových výjevů, drze plebejské zpracování i celková kompozice, v níž církví kanonizované epizody jsou „nebezpečně“ kontaminovány folklórním prvkem, zaujetí pozemským rozměrem života – to vše vedlo posléze k rozhodnutí zakrýt fresky pokryteckou vrstvou omítky. Zakázané dílo. Teprve v minulém století byly malby náhodou objeveny, ukrývaly se již pod osmi dalšími vrstvami. Nemůžeme se v této souvislosti ubránit asociativní představě normalizačních zedníků, kteří po roce 1968 přikrývali zase dílo básníkovy, jež se vymykalo tehdejší kanonizovaným pravdám...

Je výmluvné, že z celého rozsáhlého Šiktancova díla nelze vyvodit žádný spolehlivý úsudek, zda máme co do činění s autorem v náboženském slova smyslu věřícím či nikoliv. Přestože je zde množství sakrálních reálií a pojmů, pohanské i křesťanské principy ožívají v nesčetných mýtech, legendách i každodenních obyčejích, v celém hodnotovém systému, přesto zde chybí zřetelné opření básně o duchovní jistotu víry v Boha a její explicitní vyjádření. Lze téměř smyslově vnímat, jak tajemství světa je kdesi v textech přítomno, je však zachována jeho naprostá svrchovanost. Jako by i víra byla čímsi příliš už „hotovým“, co by bránilo tomu šiktancovskému odhodlání začínat báseň od začátku. Jako by touha po tom, nechat tajemství skutečnosti samo zaznít, nesměla být ničím předstoupena. Všechno důležité musí znovu

a znovu ve verších teprve nalézat svou hodnotu, jako v dětství, jako poprvé... aby si nakonec mohla věřit sama báseň.

Proto je také vždy znovu vržena do konkrétní reality. Neroste z esencí, ale z existencí. Surově a nepietně musí v ní čímsi zaznít soudobá vřava a její běsy, které se srazí s tím nejintimnějším. Dobová realita je pro tuto poezii nikoliv omezením, ale samotným zákonem tvorby. To, co nazýváme angažovaností básníka, prošlo u Šiktance velkým vývojem. Od nadšeného rýmování politických idejí v samém počátku jeho psaní až k pokorné, ale vždy účastné (i kritické) všímavosti vůči reálu samotnému. Báseň není nad věcmi, naopak, báseň nabírá věci do sebe. Přes všechny ty hodnoty z pradávna, o něž se verše opírají, nejde o poezii nabytých jistot, ale o poezii vůle a touhy. Nikoliv svrchované vědění, ale citové zjišťování. V každém verši se zdvihá jakási nezvyklá vehemence, prudká vitalita, s níž se něco teprve hledá. To dělá básně tak dějovými i tam, kde se jedná o vysloveně lyrické situace. Všude se chvěje pominutý neklid, větření, hladovost po tom pravém, co **někde tady** musí být. Ten přístup, ten způsob je v textu důležitější než jeho téma. Až je to vášnivé usilování málem archaicky směšné. A chvílemi zní jako nějaká bezděčná připomínka, že každému z nás přece také kdysi o všechno sakramentsky šlo...

Přes značnou pestrost námětů v malbách Jana z Kastavu na zdech kostela v Hrastovlje hovoří k návštěvníkovi toho místa obdivuhodná jednota malířova projevu. Je zřetelně cítit, jak se všechno vyjevuje a rozvíjí jakoby z jediného pevného bodu, jenž představuje skutečně silná tvůrčí osobnost umělce se svým názorem a viděním světa. Šiktancově tvorbě je vlastní podobná dostředivost a podobná jednota. V druhé polovině dvacátého století se v české poezii objevilo jen málokdy takové svébytně sklenuté dílo, které by dokázalo vzdorovat rozličným a divokým proměnám dějinného času a relativizaci všech hodnot. Tímto lze Šiktance postavit vedle Oldřicha Mikuláška, Vladimíra Holana nebo Jana Skácela. Básník dokázal v českém jazyce vynajít svoji vlastní řeč, která má svůj zvuk i svoji výslovnost, která k nám hovoří dávnými obsahy i současnými hluky. Která vyslovuje skutečnost a chrání tajemství v ní ukryté. Podobně jako ten malý velký kostelík, rostlý ze skalnaté země.

IMAGINACE TOMU VŠEMU NATŘE PRDEL!

Rozhovor s Dušanem Dvořákem

Dušane, jsi vzděláním a původní profesí psychoterapeut. Kromě toho ses ale angažoval i v různých občanských aktivitách. Jsou pro tebe tyto dvě oblasti - duševní zdraví jednotlivce a věc veřejná - kontinuálně propojené?

Jasně. Když se ve společnosti bude jednat otevřeně, férově, tak se i lidem bude dařit žít bez stresu a pochybností. Věci budou vypadat a budou řešitelnější.

Zkusím to vzít od té privátnější roviny. Co si myslím, že je hlavní příčina, která přivádí lidi do ordinací, tak to je pocit viny. To je věc, co jsme zdělili - bohužel nebo bohudík - ze Starého zákona, ten příběh o Adamovi a Evě a božím trestu za zvědavost. Navíc ten machistický prvek taky není od věci. Pořád prožíváme ty příběhy neventilované viny, hledáme nějakého viníka, sami se obviňujeme. Hra na pachatele a oběť a mocného a často neviditelného diktátora, boha, nebo introjektu, na kterého to můžeme či nemůžeme hodit, nebo se ním nechat ponižovat. Svalit to na sousedku, na manžela alkoholika.

V těch různých občanských aktivitách se snažím právě o to, abychom se bavili věcně a dodržovala se pravidla. Důležitá je předvídatelnost a srozumitelnost prostoru, kterou ta pravidla zajišťují. Nesmí jich být moc, ale jednoduchá a sdílená. Jenže u nás se pravidla ohýbají - oni, „ti nahoře“, nás ohýbají, „školí“ nás; jsme postaveni do role malého dítěte, které zlobí. Přitom pravidla, kdyby fungovala, tak by i těm kritizovaným „tam nahoře“ mohla usnadnit život. Místo toho vládne papalášská arogance, která produkuje patologii neodpovědnosti. Pořád je tu bolševik.

Lidi vnímají veřejný prostor tak, že nemohou nic změnit, že jsou oběti. Viníci jsou politici. Vidím to nejen při snahách o prosazení léčby konopím, kdy potřebujeme podporu zákonodárců. Pacienti se podivují, proč by měli třeba psát dopisy poslancům - někdo by to přece měl udělat za nás... Žádný Godot ale neprijde.

A pak s tím vším souvisí mé osobní vlastnosti. Pomáhat mě baví a na čelo si píšu, že

nevyžádaná služba je ta nejhorší služba, což platí v ordinaci, ale ne ve veřejném prostoru. Pro mnohé jsem asi don Quijote. Ale k tomu patří i vtip, schopnost podívat se na věci s nadhledem - to je něco, co se mi osvědčilo i v psychoterapii. A ten vtip se snažím dávat i do občanských aktivit jako Kreativitou proti teroru, Kyselé zelí, Naše Olomouc atd.

A co literatura - přesněji řečeno poezie? Jaké v tom má místo? Ptám se proto, že máš za sebou i organizaci několika básnických večerů.

Poezie? To má u mě několik fází - včetně té rané, toho období, kdy člověk sám psal a kdy jsme vydávali sborníky na gymplu... Poezie je pro mne známka osobní citlivosti - jestli ji dokážu vnímat - a jsem rád, že ji pořád cítím, že cítím za ta slova. A trochu píšu. Dělá mi radost, když někdo myšlenku, kterou by se dalo popsat několik stran, dá do dvou veršů. Prostě, je to lakmusový papírek té citlivosti.

Před dvěma lety jsem měl pocit, že mne bodlo u srdce - to byly Magorovy *Okuje*. Marina Cvetajeva mě provází celým životem. Myslím, že to byl Kundera, kdo říkal, že poezie není hodna muže - a já vidím ty veliký chlapy, Skácel, Mikulášek, Holan - co to plácáte, dyť to jsou chlapi jak hora! I Horu mám rád... Ale nedá se to srovnávat s Hanušem, to byl můj největší životní zážitek, pokud jde o poezii.

Obecně mám rád tvořivost - imaginace tomu všemu stejně jednou natře prdel!

Ten Hanuš, co to byl přesně za zážitek? Nemáš nějakou ukázkou?

S Vaškem Burianem jsme dělali v říjnu 2005 v Olomouci jeho oblíbenou Noc básníků. Ponorka praskala ve švech, už bylo po soutěži, výhry rozdány, mikrofony sklizeny. Najednou se zjevil neznámý stařec a požádal, jestli může říct báseň. Rozmlouvali jsme mu to, ale on se nedal, že hospodu zvládne a mikrofon nepotřebuje. Měl takové laskavé oči a krásnou tvář, šla z něho obrovská energie, jen mi vrtalo hlavou, jak tu hospodu překřičí.

Nekřičel. Stoupl si na schůdky v půli Ponorky, roztáhl ruce na obě strany a řekl. „Chtěl bych vám říct tři básně. První bude Haná, potom L'amour a na závěr česky Nové já.“ A začal recitovat. Bylo ticho jako v hrobě, a to byla hospoda narvaná a kolem deseti večer. Že bych nějak miloval hanáčtinu, to ne. Ale teď mne úplně mrazilo. Když všechno dorecitoval, zmizel. Deus ex machina. Utíkal jsem za

ním ven a poprosil ho o tu báseň Haná, přišla mi mystická jako on sám. Vašek se někam ztratil a nikdo nevěděl, kdo to byl. Pak mi za dva týdny přišla obálka s korespondenčním lístkem z roku 1936 s jeho fotografií a věnováním, že je rád, že jsem slyšel, a sdělením, že v tom roce Hanou napsal. Vyťukal ji na ten korespondák.

Umřel před dvěma roky, bylo mu přes devadesát, napsal přes čtyřicet tisíc veršů, uměl jedenáct jazyků a celý život dělal dělníka a ještě v devadesáti běžel v parku maraton pro seniory. Dnes si píšu s jeho synem, který je jedním z největších vědců světa v oblasti léčebného využití konopí a žije v Jeruzalémě.

Mojmír Hanuš

Haná

Tê neznáš kraj, gde Morava se pěni
a Romža, Haná, Bečva, Hlólčela?
Gde hlêna s prácó na zlato se mněni,
zem gde se žirná z nebem slólčela?

To Haná je - klén, keré žêvot dává
a Bohem požehnanó órodô,
kraj, keré statny rekê vêchovává
a dobry hospodêně národô!

To Haná je, co svýho měla krála,
tož z chropyňskyho zámkô Ječminka,
ta Haná, co se dêckê rozkvétala,
dêž těžká bêla vlasti hodinka!

To Haná je, gde sêla rokó vládne
kerá ničeho se neboji,
ta Haná, kerá - ê dêž všecko spadne -
svět dyl o štêrê rokê přestoji!

Fotky: http://ponorka.com/pag/05_rijen.php

Jací autoři se účastní Noci básníků v Ospělově? Asi to nejsou „profesionální literáti“, nebo ano? A co publikum?

Tak nikoho slavného jsme tam neměli, to ne. I když Jirous mi říkal, že letos přijede... Zatím byly dva ročníky. Mně přijde hezký udělat na malé vesnici, na tom hanáckém Horácku, kde se to jakoby nehodí a nenosí, básnický festival. Chodí tam ale citliví lidi, a když někdo přijde s opravdovou básní, tak to poznají. Chodí lidi z okolních vesnic, kteří

chtějí ukázat, že mají rádi poezii a sami tvoří. Ale přijedou hodně i z města, z Olomouce, Litovle, je to zajímavé spojení. V tom kraji slyšíš spíš, že poezie je pitomost, že lepší je bůček! Kdybys to ale viděl, jak majitelka místního obchůdku recituje Nerudovy *Písně kosmické* nebo Buška z Velhartic...

Prostě jde o to, že lidi se tam cítí dobře, že naslouchají - to je důležitý! Hraje k tomu nějaký dobrý bigbít, promítáme filmy, tancuje se, zahrada je na ležení i sezení a kromě špičkového vína dostanou vítězové konopnou mast z léčivého konopí, kterou v obchodě nekoupíš, tam je jen obyčejná technika. Ale je v tom i třeba tohle, co mi říkala jedna paní z vedlejší vesnice, že se tam cítí dobře, protože lidi nejsou vožralý.

Bojuješ už delší dobu na různých frontách se zdejším absurdistánem. Momentálně je asi tvou hlavní „kauzou“ dekriminalizace léčby konopím. Zkus si zahrát na realistu a současně proroka a říct, jaká je podle tebe šance, že se to všechno v dohledné době prolomí?

Vím, cítím to, že to letos prosadím. Na druhu stranu zažívám strašnou frustraci, jak lidi žadoní o pomoc, ale málokdo je ochotnej jako občan cokoliv pro to udělat, aby se léčba mohla dělat normálně, a ne jako za partyzánů v ilegalitě. Víš, kdysi jsem podělanej až za ušima podepsal Chartu, chodil jsem na demonstrace, rozmnožoval samizdaty... A když pak přišel rok 1989, tak jsem si myslel, že teď už je normální svobodná společnost - a v tom jsem několik let žil. Zkrátka trouba. Až pak jsem se osobně setkal s obrovskou korupcí, že jsem tomu nemohl uvěřit. Bylo to zhruba v době, kdy skončila Klausova vláda kvůli neprůhlednému financování... A já si to dal najednou všechno do souvislosti a viděl jsem, jak je tahle země strašně zkorumpovaná, na každém kroku. A ta malost se pak promítá do občanstva. Jsme na těch papaláších jakoby závislí. Nechceme vzít odpovědnost, roky nás přece někdo řídil ...

Teď jsme ostuda Evropy, v mnoha věcech, včetně výroby drog. A to je důsledek té nesmyslné „protidrogové“ politiky, která je naprosto kontraproduktivní. Vem si, když dneska mladí toto zažívají, tak se stávají součástí kriminální subkultury - a žijou s tím, že je normální porušovat zákon. Ale to přece není normální - v demokratické společnosti!

Proč by ten mladý člověk, jenom proto, že si chce dát jointa, měl přicházet do kontaktu s někým, kdo mu pak nabídne nějaký šit, proč by na něm měl vydělávat dealer a mafiáni? Mne ale hlavně zajímá, jak dostat konopí k nemocným.

Není pro mne jiná cesta než ta, kterou se snažím jít. Speciálně v tom konopí - my máme takovou tradici v jeho výzkumu! Získají pacienti, získají univerzity. Můžeme konopím oživit venkov, lázeňství, snížit spotřebu drog, prostě povznést republiku. Máme světu co dát!

Realisticky: já už čtvrt roku provozuju v Praze konopnou apatyku - to snad v Evropě nikde není, jak to dělám já. A oni si netroufli to zrušit, dokonce jsme dostali vládní ocenění. Na druhou stranu mi včera přišlo obvinění s návrhem pět let natvrdo. Kašlu na to. Chci otevřít sanatorium a akademii, aby se vzdělávali lékaři i pacienti. Ať už já nebo *Konopí je lék*, ať už tady v Česku nebo někde jinde, já věřím, že není jiné cesty. A věřím, že tady v Česku se zjevuje sám duch té rostliny, nevinnosti té byliny... Ostatně nedávno se přišlo na to, že nejstarší archeologické nálezy konopí jsou od nás a přeskočilo to desítky tisíc let dosavadních záznamů, tuším 25 tisíc let před Kristem.

Tys chtěl ten realismus ode mě - no, je pravda, že moje žena i děti mi říkají pořád, že realista já moc být neumím. A dostávám pak přes držku... Ale zas díky tomu dokážu nakonec spoustu věcí, které zezáчатку vypadaly, že nejsou možné!

A když se ti to opravdu nepodaří?

Ta otázka vůbec není na místě!

Dušan Dvořák je psychoterapeut a adiktolog. Kromě mnoha jiného řídí bezbariérovou školu pro dospělé Ateliér ALF na pražském Žižkově, je magistrem Konopné apatyky královny Koloběžky první (viz www.konopijelek.cz) a každoročně spoluorganizuje Týden pro duševní zdraví. Má svůj blog na Aktuálně.cz.

OBRÁCENÁ STRANA MĚSÍCE

<http://www.obracena-strana-mesice.cz/>

MARTIN LUKÁŠ

Jeden věří

Někdy však jako by na stole zůstala
po samé myšlence na tebe
vstupenka do tvé přítomnosti

stupátko za oporu na cestě
nebo jako galerie rovná
stupnice výroků na hranici...

Odcházím zastuzený do příma
maje sotva tíhu k stažení

A teprve na místě vím
že to jsou pokaždé lístky
derniér
šikovně přeznačené na další týden

Ráno je sama

Teprve ráno
převalí se
a hledí na svůj teplý odhalený pás

A s prstem v rýze po švu noční košile
ještě slyší
jak hluboko v dece
pukala srdce

No a...

Budu
tvrdí hlas
a donáší na sebe sama

Co je láska?
Když muž
usmívaje se zbrkle na ženu balí
její zkřehlé tělo do deky
ale vždy jen tak že je nikdy nezakryje
celé

Nadlouho
když to žena přehlédne
a třeba i láska
když to odmítne vyslovit

Jsi
a já naléhám abych byl
jako naléhají muži ve dvoře
na cirkuli

Podzim

Ulice je rozkrájená na věty
a s ní i ticho
po pádu viněty žlutě sloupnuté

Byl bych si myslel
že jaksi sama zpomalíš
abych tě dohnal

Ale jsouce ve věčném předběhu
svou slavnost jsme prořekli

Protažená vždy až do konce
ať stojíme kdekoli
je naše cesta dlužná...
Obraz bereme pod rámem

MICHAEL LORENC

Pomalé město

Město
a všechno v něm
je pomalé.
Městská doprava,
příměstské vlaky,
lodky na řece.
Pomalá vichřice pomalu třese
pomalu rostoucím akátem.
Dívky se pomalu svlékají,
muži pomalu usínají.
Pomalou padá sníh.
Pomalou štěkají psi
z blízkého psince.
Muže, který spěchal,
zavřeli do blázince.
Co by za to dal,
aby byl pomalejší,
než lenochod.
Mohl by se stát
primátorem!
Postupně by zpomaloval
provoz v ulicích.
Město
a lidé v něm
zvolna by se proměnily
v muzeum živých soch.

EWA ŽAK

Žebříček úmyslů

Během svého života jsem si vládla sama
a nešikovně tahala za nitky osudu.
Hrajíc si na život jako malé dítě,
předstírala jsem, že zvedám závaží osudu.

Každodenní chaos jsem zdolávala po
hmatu...
Aniž jsem brala v úvahu zelené světlo,
poslepu jsem směřovala k budoucnosti.

A jednoho dne
někdo vyběhl černé tečky mého životopisu
a milosrdně škrtl zločiny proti paměti.

Otevřel novou část na žebříčku záměrů
a brkem vytýčil
nedokonavý čas budoucí.

19. 2. 2008

Uslyšet se

Uslyšet se v šedi rána,
pozorovat stékající kapky trpkých zkušeností,
ťukat lžičkou do šálku s kávou,
která probouzí k životu depresivní tělo -
to není snadné.

Plnit si své povinnosti podle seznamu,
křísit radost ve vyšetřeném čase.

A stále znovu bojovat
o ten kousek nebe, jenž se mi vzdaluje,
utíká o kilometr.

Prodrat se přes mosty ponurých zpráv,
křičících o světě bez dobrého Boha,
jehož tak miluji a v něhož věřím.

Usednout a uslyšet, jak bije mé srdce,
to není snadná věc.

8. 12. 2007

Překlad Libor Martinek

aluze.cz

revue pro literaturu, filozofii a jiné

<http://aluze.cz>

JAKUB GROMBÍŘ

Limericky

Žili dva muži v Tbilisi
ti navzájem byli si
podobní jak dvě metly
lidi si je proto pletli
jednovaječná dvojčata z Tbilisi

Jeden zvrhlík z Port Moresby
díval se potají na lesby
lesby ho při tom chytily
lampičkou do očí svítily
šmírákovi z Port Moresby

Manželský pár z Ružomberku
uspořádal švédskou čtverku
Povídali: „Nech sa páči!“
když vítali na grupáči
sousedu a jeho Věrku

Jeden chodec z Tunisu
šlápl bosky do hnisu
hnis se mu nalepil na šlapky
smály se mu všechny Arabky
tomu čuněti v Tunisu

Byl jeden stůl z Panamy
co oplýval hranami
bylo ale proti Bohu -
jak mu přibývalo rohů
kulatil se před námi

Jeden capart z Miškolce
jezdil na své tříkolce
chybělo jí ale sedlo
což náladu velmi zvedlo
spolužákům ve školce

Jeden chlapec z Palestiny
v dětství vrhal na zem stíny
když mu táhlo na pátý
začal vrhat granáty
(a bomby na své dvanáctiny)

Jeden starý muž v Curychu
zavolał: „Jane Werichu!“
Neboť si nezapnul poklopec
odpověděl mu Voskovec:
„Zapni se, dědku z Curychu!“

RENÉ KOČÍK

Letní dopis na zimní Bystřičku VII.

Pablo,
to naplníš sklínku mladým vínem, crknješ hlt černé fernetové kořalky a jako tlustou bóji do toho necháš žbluňknout kopec ananasové zmrzliny. Říká se tomu terremoto a pijou to tu vši. Kde? V Blechárně, jak se ta zašívárna s nápisem La Piojera ve vývěsním štítě jmenuje. Výheň zůstala na břehu Mapocha, té kalné stoky spojující jako ježatá pupeční šňůra andské ledovce s oceánem, tady se koná zemětřesení, neboť tak se název onoho zázračného koktejlu převádí do naší řeči. Co pohár, to Richterův stupeň. A v chilské nudli se země třese, jako u nás prší. Tedy furt.

Pablo, deset roků ti píšu tyhle depeše, žvanil, co cintá zeleným inkoustem, místo aby slova na papír poskládal třeba takto: „Je nádherná. Má na sobě blůzu s folklorními motivy, obtažené džíny a kožené sandály. Přes rameno má tmavě hnědou tašku s pruhem vetkaných siluet krémově bílých koníků, plnou knížek a papírů.“ Neboť Blechárna má v sobě cosi z divokých časů, kdy příběhům a vyprávění upsal duši terorista a chameleon, neklidný dědic Borgese a revoltující potomek Cortázara, jackpot, který mágům knižního trhu spadnul z chilského nebe – Roberto Bolaño. Živel jako terremoto, ba prý ten, jenž celý vesmír vtlačil do papíru.

Ale tobě, Pablo, starému pardálovi literárních salonů s šedesáti metry bibliotéky pod střechou bystřičského hnízda, nemusím líčit, že teprve když ten spoutaný kosmos roztrhne hřbet vazby a rozleje se kolem tebe, to je to pravé terremoto. Protože – a to ty zatraceně dobře víš – literatura je tygr. Zvíře, které *číhá mezi listy velkými jako ingoty mokrého minerálu, aby tu, která se nahá v mlze vnoří do bílé řeky, drápy roztrhal, její krev pil, jeden po druhém lámal její údy. A pak v džungli hlídal její kosti a popel, dalek nenávisti a hněvu, jako nesmiřitelná hlídka své vražedné lásky.*

Pablo, ano, hojnost planety je podřadná, což ví i kaktus kandelábr i havěť v pacifických škeblích. A vědí to i blechy v Blechárně.

Posílám závěj pozdravů.

René

Svatý Jakub chilský, listopad 2009

ČERNOKNĚŽNÍCI

Následující řádky lidových vyprávění byly zapsány Janem Rousem do Pamětní knihy obce Bystřička. Některé jsme přinesli již v čísle 14.
-pak-

* * *

Byli zas černokněžníci, kteří znali ty peníze a poklady vyříkat. Měli k tomu takové knížky. Bytovali ve východních krajinách a sem sa tak přinesli jak pták v luftě. Jeden ten černokněžník sem přišel k „Šimkom“ na rovni (čís. 25) a ptal se o jakúsi malú věc. Hospodář mu ji dál. „Dyž ste vy byli ke mně tak dobří, také vám neco dám. Podťe se mnú!“ pravil k hospodářovi. Ten šel a černokněžník ho vedl do Klenova až na „Sviňarku“ (louku). – Je tam též studánka s mocným pramenem, vyvěrajícím ze skály, a nese název „Svinská studánka“ č. Sviňarka. Má stálou roční teplotu, nikdy nezamrzá. Kdo se z ní prý napije, pocítí velký hlad. – Černokněžník zastavil se u kříba, který popadl a odstavil tak lehce, jako by ani kořenů neměl. A pod tím kříbem v zemi leželo mnoho peněz. „Vezmite si, co unesete,“ pobízí hospodáře. Ten však nechtěl se zdáti lakotný a vzal se jen málo z těch peněz. Pravil si, že pro ostatek se vrátí později, až černokněžník odejde. Vrátil se tam, hledal, ale pravého kříba nenašel, ač mnohými trhal.

* * *

Jindy přišel opět černokněžník k „Šimkom“. Vzal tentokrát s sebou šest chlapů, kde je pětštvrtní truhla s penězi. Vzali si krompáče, motyky a sochory a šli. Černokněžník jich zavedl do Klenova a tam jim ukázal místo, kde mají kopat. Ale pravil jim, že při práci žádný nesmí slova promluvit, ať se děje, co děje. Kopali, kopali, co se zatím černokněžník ztratil, až se skutečně truhly dokopali a dali se ji páčit těmi sochory. Tu jede s kopca přímo proti nim s hroznou prudkostí kočár s pány, jen se vzduchem nesli. Chlapi sotva stačili uskočit, ale slova nepromluvili a pracovali dál. Ale tu jede s Klenova chlap s tragačem, u kterého měl jen půl kolečka. Jel a kolečko chlóplo. Chlap se zastavil a kolečko narovnal na jeho dobrou půlku. Popojel krok a kolečko zas chlop! A tak pořád to kolečko rovnal, až přijel k těm dělníkům. A tu se jich ptá: „Dávno-i tady jeli páni v kočáře? A doženu-i ich ešče?“ A tu

jeden z dělníků se smíchem mu odpoví: „A kde bys ich dohnál na pů kolečku!“ A jedva to dořek, truhla s penězi vysmekla sa chlapom ze sochorů a hrkla do země.

* * *

U „Šimčíků“ (Malá Lhota) bylo fojtství a na tom fojtství býval Kašpar. Šak sa tam podnes praví u Kašparů, co je Kovář. Ten Kašpar míval mlýn, jeho soused Volek měl mlýn a třetí byl Malý, dnes je tam Urban, ten měl také mlýn. Volkův mlýn shořel, jednou ten Kašpar šel zhrazovat vody do kříkopy na stáv. Na nohách měl krpce svázané koudelným provázkem. Prv si takových dělávali doma sami a svazovali je švihlem, v nouzi provázkem. Tu se k němu znenadáni připojí černokněžník a ptá se teho Kašpara o ten provázek, že mu zaň neco dá. Kašpar mu provázek dal, beztak to nebylo vert. Černokněžník ho pak vedl do Klenova a tam vešli do skály. Tam visely ze stěn veliké střechýle, zdály sa z ledu. Černokněžník napomínal Kašpara, aby sa ničeho netýkal. Ulomil pak jeden ten střechýl a zastrčil jej Kašparovi za klobouk. A pojednou zmizel. Kašpar šel dál tou jeskyní až vyšel kdesi na druhé straně Klenova jakousi dírou zpod mezi. Když došel domů, prohlížel darovaný střechýl a ten byl zlatý.

KAM VŠICHNI ZMIZELI?

O spisovatelce nejmladší generace Petře Soukupové se hovoří a píše jako o naději české literatury. Zaujala prvotinou, za kterou posbírala spoustu cen a vysloužila si uznání od kritiků. Očekávání od knihy *Zmizet*, která se objevila v knihkupectví po relativně krátké době, jsou proto nemalá. Splnila je?

Neubráním se zde srovnání s prvotinou. *K moři* byla novela napsána svěžím stylem pomocí úsečných, nezúčastněných promluv, díky kterým se jí podařilo vykreslit tísnivou atmosféru stejně jako jednotlivé postavy, které tak zbavila velkých gest a patosu. Rovněž do české literatury vnesla pojetí rodinných vztahů bez toho, aby sklouzla k odpočinkovému románu pro ženy.

Zmizet je kniha druhá, ale napsaná úplně stejně, řeší podobné problémy a nikam se neposouvá. Opakuje už jen to, co bylo řečeno.

Ve třech povídkách uvozených profláklou Gellnerovou básní *Už se mi k smrti protiví* se autorka znovu zabývá pokřivenými rodinnými vztahy.

Soukupová obhájila své brilantní vyprávěcké umění, ale jejím příběhům schází struktura, která by je udržela semknuté. Proč tomu tak je, přestože text je hutný?

Na malém prostoru je rozehráno několik dějových linií, které sice vytváří tolik vyzdvihované pnutí, ale bohužel se tak plní přání hrdinů *zmizet*.

Soukupová nezvládá udržovat na stejné úrovni tolik postav. Slabší hrdinové blednou a mizí dříve, ale už stihli ukradnout prostor propracovanějším postavám, které se díky nim nemohly plně rozvinout. Je to způsobeno tím, že autorka nechce mít jednoho hlavního hrdinu a přesto ho hned na začátku vyprávění vytvoří. Nedá si čas a má nutkavou potřebu všechny své nápady a motivy, mimochodem dost originální, vychrlit na čtenáře najednou.

Přitom její hrdinové, například krásná postava chlapce, který neustále stříhá ornamenty do papíru a vyrábí modely lodí, by klidně ustáli větší pozornost a samostatný příběh, ve kterém by uplatnila propracovanější psychologii a mohla tak rozehrát silné drama.

Myšlení postav vytváří pomocí promluv a situací, které o nich na první pohled vysloví všechno, ale přesto se neubráním dojmu, že její otcové, matky, babičky, zákeřnější sourozenci mají všichni stejnou mentalitu. Paradoxně je to právě úsečným stylem, který jí brání, aby se dostala hlouběji a charaktery nějak odlišila.

Babičky mučí rodinu svým neustálým vařením, nečekanými příjezdy a pletením se do záležitostí jiných. Příznačné pro ně je, že berou svým vnukům oblíbené věci. Kubovi v první povídce sebere milovaný dalekohled a Vojtěchovi ve druhé tričko. Místo toho jim pečou kremrole, ačkoliv jim právě sebrali kus já.

Matky jsou neschopné řešit konflikty a svou vinu přesouvají na otce. Ti zodpovědnost neunesou a začnou pít nebo rezignují. Zajímavé je, jak utváří autorka myšlení těchto otců. Činí je neschopné. Pomocí banálních úvah jim přisuzuje přízemní starosti stavěné na roveň či dokonce, tím, že je jmenuje první, výše nad ty rodinné jako například ve *Věnečku...na Vladimíra je toho poslední dobou moc, protože mají málo peněz a vypadá to, že auto*

za chvíli klekne úplně, (...) a Helenka se k němu chová jako k cizímu...

Samotné matky jsou holky z vesnice přistěhované do města. Svůj život nezvládly. Mají neuspořádané vztahy s vlastními matkami i manželi. Přes svoje křivdy se nedokáží přenést a tak rezignují ve výchově nebo jak už jsem řekla, přesouvají vinu na druhé či se litují.

Rovněž téma nenávisti mezi sourozenci je zpracováno ve všech textech velmi podobně. Jeden z dvou je vždy oblíbenější. Je mu věnována větší pozornost, protože je hezčí, nadanější, chytřejší nebo hubenější. Sourozenci se brání všichni stejně. Ten utlačovaný vyvíjí nějakou činnost, ve které mizí. (Stříhá, modeluje, kreslí ptáky, zajímá se o motorky.)

Ti oblíbenější terorizují své nenáviděné protipóly věcmi, které dostávají od svých nevlastních otců nebo i od vlastních rodičů. Myšlení dětí se degraduje na úroveň těchto dárků a tak msty, které vymýšlejí jsou stále stejné. Jde o to, co nejvíc toho druhému protějšku zničit. V *Na krátko* Vojtěch stříhá sestře dárky od otce z Ameriky, zatímco Pavla mu zničí milované lodě. Ve *Zmizel* se starší bratr s mladším přetahují o postel, ve *Věnečku* sestry bojují pomocí šatů - mimochodem darovaných nevlastním otcem.

Je to snesitelné v jedné povídce, protože je to zajímavé a nové, ve zbylých dvou už bohužel víme, co bude následovat. Je až zarážející, jak úzce koresponduje mentalita jejich hrdinů ve *Zmizet* s mentalitou postav v prvotině.

Při čtení se neubráníte dojmu, že autorka některé pasáže či postavy vystříhla z prvotiny a jen je lehce předělala. Snad nejzřetelněji se to projevuje u tlusté Pavly, u které pojmete podezření, zda to není náhodou ta tlustá Adéla, která měla tu malou zlou sestru Johanu. *Křehké těsto se rozplývá v puse. Pustí se do druhé. Nepřeháníš to? zamračí se na ni mamka, jen tak mimochodem, a Pavlína ji nenávidí. „Tak ji nech, když jí chutná, ne?“ Pavlína se na babičku vděčně podívá.* Tolik scéna u stolu v *Na krátko*. Totožnou scénu najdeme v rodinné dovolené u moře.

Začne hned Petr. Adéla si bere poslední plátek šunky. „Šunka už není?“ řekne Petr o půl minuty později a dívá se na Adélu, jakoby ona za to mohla. Podobných scén a dialogů bychom našli nepřeberně. Proto si ani nemusíme otvírat první knížku. Nám bohatě stačí *Zmizet*.

Chce se mi zlomyslně podotknout, že proto, abychom se seznámili s jejími hrdiny, si můžeme vybrat. Buď první nebo druhá. Zážitek bude skoro stejný.

V knize lze sledovat opakující se motivy. V první řadě jsou to hužvy. Motiv hužvy se objevuje vždy, když je snaha uspořádat rodinnou večeři, přes napjatou atmosféru. Ovšem objevuje se i v situacích, kde se jedná zase o pouhou hužvu bez významu, nalezenou v bagetě. Tím se motiv podivně stírá. (To, že se objevuje už i v první knize, snad dodávat nemusím.) Stůl má u Soukupové zvláštní význam. Vstávání od stolu je podle babiček, které na stolování lpí, silný prohrěšek, který v situacích, do kterých je tato scéna zasazena působí směšně. A tak to má být.

Co se týče jazyka, autorka je silná ve třetí osobě, pokud děj jakoby nezúčastněně natáčí na kameru.

Matka se na ubytovně zhroutí. Vyčerpání organismu. Převezou ji do nemocnice, kde ale matka nemůže zůstat tak dlouho, jak by bylo třeba. Vyrve si hadičky z rukou a chce odejít. Když ji nenechají, chce utéct oknem. V druhém patře.

Posledním zpřesněním činí razantní tečku za výpovědí. Tím dochází ke zhuštění a zachycení atmosféry a může se zde plně rozvinout autorčin lapidární styl.

Pokud se jedná o „ich“ formu, často klouže po povrchu. Na první pohled je to působivé, vyjádřit pocit pomocí úkonů, díky kterým se postava uzavírá do sebe, na druhý pohled zploštělé, protože její postavy jsou bez citu a svou situaci jen nezúčastněně sledují a dělají nějaké pohyby, zkrátka nějak žijí, aniž by si často cokoliv myslely. *Chytnu míč do rukou. Když ty ho taky necháváš růst jako dříví v lese, slyším babičku. Víc slyšet rozhodně nechci.* Po této promluvě se v povídce *Na krátko* přesouvá pozornost na jinou osobu. Vojtovy pocity mizí a už se k nim nikdy nevrací.

Podivné jsou krátké úvahy osob, které se znenadání vynoří z textu, cosi naznačí a pak mizí. Vypravěč už se k nim nikdy nevrací. Místo to působí, jako by na ně snad zapomněl, protože opravdu k ničemu neodkazují.

Knihy *K moři* je k moři a *Zmizet* je kniha do vlaku. Otevřete ji, začtete se, jste napjatí, protože vypravěč dokáže to, že čekáte, co se bude dít, avšak děj zmizí poté, co knihu zavřete a chystáte se vystoupit.

Cesta vlakem nesmí být ale příliš dlouhá, protože první povídka vás chytne, druhá nepřekvapí, a když se dostanete ke třetí, jste rozladění, protože je stejná jako ty dvě předchozí. Nezbyvá vám nic jiného než knihu odložit a nechat postavy uvězněné v křivdách a panelákových zdech i se svými příběhy, byť dobře odvyprávěnými.

(Petra Soukupová - Zmizet, K moři)

Zuzana Kůrová

ÚTULNÝ SVĚT LITERATURY

Doposud jsem na různých místech mnohem spíše slyšel nebo četl o Trávníčkovi, místo abych slyšel nebo četl Trávníčka samotného, což je situace, která připomíná prostou, ale svým smyslem hlubokou větu obsaženou v jeho nové knize, na niž ovšem zdaleka nepozorňuju jako první: „Knihy je třeba číst, nestačí v nich listovat.“ Dřív než jsem se začel do knížky *V letokruzích naboso* (2009), znal jsem jen několik stránek z dřívější vzpomínkové knihy *Skryté letokruhy* (2001) a především dosud tiskem oficiálně nevydanou korespondenci autora s Vladimírem Vokolkem. Bylo proto ještě donedávna moje shledání s Mojmírem Trávníčkem pouze oním „potkáním“, nikoliv skutečným „setkáním“, zcela v duchu toho, jak sám oba pojmy rozlišuje. I kdybych očekával literaturu, jejíž navenek nenápadná, ale při podstatném plynoucí podoba na mě působila už ve zmiňované korespondenci, jistě bych nebyl zklamán. Nicméně dočkal jsem se něčeho dalšího. „Korespondenční člověk“, jak se Trávníček skromně tituluje, proměnil se nyní už beze všech zábran v pozoruhodného vypravěče.

Trávníčkovy vzpomínky jsou přesvědčivou ukázkou toho, jak lze na zkušenosti bohatý, pestrý život zpřítomňovat skrze jeho minulost. Dílčí portréty a někdy až uhrančivé evokace spatřeného či přímo prožitého spájejí se v jednolitý obraz, který prostřednictvím literatury vystupuje před námi v neobyčejné názornosti. Platí-li pro čtenáře kteréhokoli textu, že si odnese tolik, kolik sám dokáže unést, můžeme tutéž maximu přisoudit i vypravěči *Letokruhů*, jenž v knize hojně čerpá ze zážitků, které si s sebou životem nese. Při líčení jednotlivých událostí se opírá o svoji úctyhodnou paměť a samotné fabulaci dává prostor teprve tam, kde je nezbytné jednotlivé

situace usouvztažnit napříč časem či podepřít přehledným uspořádáním. Nedělá ostatně nic jiného než kdokoliv z nás, kteří chceme porozumět světu kolem sebe a jeho odrazu v naší zkušenosti. Předposlední kapitola nesoucí název „Co zbylo“ je tak zcela v intencích lidské paměti komponována jako pásmo poskládané z jednotlivých deníkových zápisků, útržků hovorů, zaslechnutých či vyslechnutých historek, anekdot, novinových oznámení a konečně i lékařských zpráv. Pásmo je pochopitelně úzce výběrové a porušuje přísně chronologické uspořádání, přesto (nebo snad právě proto!) odráží rozmanitost lidského osudu způsobem podobným tomu, oč usilují básníci, když se pokoušejí do několika hutných veršů promítnout svoji letitou zkušenost.

Přestože na první pohled působí text knihy jako sebrání několika tematicky nesourodých kapitol, během četby se provázanost některých motivů a postav stává postupně zřetelnější. Autorova schopnost vracet se a uvádět již jednou zmíněné skutečnosti do hlubších, úplnějších souvislostí se týká zejména vztahů s těmi blízkými. Možná právě proto natolik nevynikají pasáže, které jsou věnované obecným otázkám literatury či řadě známých literátů, s nimiž se autor dobře znal, jako spíše oddíly psané v upomínku na přátele a jednotlivé členy početné rodiny. Nenajdeme v nich ani stopu po narychlo střádaném svědectví odžívajícího pamětníka. Vlastní osud každé z postav plyne určován tempem pečlivého kronikáře, který si pomáhá řadou autentických „dokumentů své doby“, a neváhá svůj vyklad výrazněji pointovat. To platí například o kapitole „Ani den bez řádky“ věnované deníkovým zápisům. Vesměs harmonické vykreslení dětství, kdy se nad banalitami láme pověstný chleba a dětské postavy se smrtelnou vážností usilují o naplnění svých nicotných tužeb, je v závěru kapitoly výmluvně konfrontováno s věcným shrnutím pozdějších osudů a předčasných úmrtí jednotlivých aktérů této dětské idyly. Ojedinělé a ještě pozoruhodnější téma prolínající celou knihou představují také jednotlivá líčení pobytů v sanatoriích. Ta vynikají především nápaditou charakterizační kresbou jednotlivých postav-figurek a ve srovnání s pozdějšími životními peripetie si uchovávají jakousi exkluzivitu, která podle všeho plyne z neopakovatelné atmosféry Tatranské Kotliny v období let bezprostředně poválečných.

Trávníčkovi se v tříbení vlastních vzpomínek daří nalézat rovnováhu mezi podstatným a okrajovým, mezi smělou upřímností a sebekritickým nadhledem, mezi vlídným humorem a groteskní nadsázkou, mezi smířlivostí starého člověka a průbojností „sedmasedmdesátiletého chlapce“. Tato myšlenková i stylová uměřenost vytváří z jeho knihy nevtíravé ohlédnutí za uplynulým životem. Z textu přímo vyzařuje všudypřítomné usmíření a klid. A to je ona tolikrát v souvislosti s Trávníčkem zmiňovaná pokora, ovšem pokora na místě a tak samozřejmá, že o ni jako o pokoře ani nevíme. Máme jen pocit blíže neurčitelného bezpečí, třebaže se právě líčí dramatická nebo nepříjemná událost. Stále totiž jako by působil onen nezaměnitelný pocit z dobré četby, který nás vtahuje jinam a vzápětí hned zpátky k nám samým, ale který také umožňuje kdykoliv knihu odložit, abychom se ujistili, že to byl „jen“ text.

Pro čtenáře, který popisovaná místa zná osobně, však jistě nebude snadné přijmout takové tvrzení. Sám jsem lačně vnímal kdejaký místopisný detail, o němž bych, jsa stále ještě „ve svém zeleném mládí“, mohl už přece jen něco pamatovat. Nebylo toho nakonec moc, ale rozšířit působnost několika dobře známých míst o jejich minulé osudy se podařilo. A to je ostatně jedna z předností *Letokruhů*: čteme je jako neklamné svědectví o svébytné sounáležitosti zapadlého kraje s těmi velkými, jindy maloměstům vehementně upíranými dějinami. Prohlašuju na závěr s Trávníčkem, že jsem: „zase jednou (...) vkročil do reality, přijaté za vlastní prostřednictvím četby.“

Martin Lukáš

PROJÍT BODEM

Básnickou edici Martina Stöhra mám rád, neboť sbírky v ní vydávané jsou mi povětšinou blízké svým uchopením skutečnosti a jejím obrazným zprostředkováním. V posledních dnech roku 2009 se rozrostla o další svazek (byť již s vrocením 2010), a to *Nehybnost* básníka Vojtěcha Kučery.

Pro některé ze čtenářů se nemusí jednat o příliš velké překvapení a texty jim budou připadat povědomě známé. Budou mít pravdu. Sbíрка se skládá z veršů sebraných převážně za léta 2003-2007, které byly původně zveřejňovány na internetových stránkách <http://nehybnost.blogspot.com> a kde

jsou dostupné i nadále. Souběžně s vydáním sbírky však byly zprovozněny i stránky <http://nehybnost.cz>, kde se opět setkáváme se známými texty, tou samou poezií, která však prošla metamorfózou v něco komplexnějšího a samotné slovo přesahujícího, neboť je spojena i se zvukem a obrazem. Tvůrčím způsobem využívá základních stavebních prvků hypertextu. Kučerův zájem o typografii známe z knih, které v minulosti připravil do tisku, a zde ji dále rozvádí. Jak v knize samotné, tak na internetových stránkách dostala tentokrát mimořádný prostor. Zaujme už samotná obálka sbírky, jejíž titulní stránka nic jiného než černý bod neobsahuje. Obešla se bez jména autora i sbírky.

Těžko hodnotit samotnou sbírku bez těchto souvisejících projektů. Tedy, ne že by to nešlo. Samozřejmě, že lze. Není zas až tak nic těžkého soustředit se jen na texty knihy, ale mám dojem, že obraz by nebyl úplný, byť mám obavu, že budoucí čtenář bude pravděpodobně konfrontován především a pouze s texty shrnutými v knize, neboť ani při pokroku v archivaci se zatím nedaří zafixovat proměnlivý obsah internetových stránek. Počítačové formáty na rozdíl od papíru stárnou tak podezřele rychle. Stránky původního blogu byly jakýmsi básnickým deníkem, kde poezie žila a vznikala v těsné souvislosti s dalšími obrazy a zvuky, v bezprostřední souvislosti s přečtenými knihami a výpisky z nich. (Pokud ne kontinuálně pro autora samotného, pak pro čtenáře ano.) Někdy jsem měl pocit, že se znovu nořím do Těžitek Petra Kabeše, do hledačství, které mne přivádělo do blízkosti Miloslava Topinky či autorů Vysoké hry – ostatně tištěné vydání je předznamenáno citátem Rogera Gilberta-Lecomte. Totéž hledání základu, dřene, cesty, po které se dá jít dál, gesto demiurga, stvořitele, mýtotvorný akt tvoření krajiny, světa, Akt vyvolání (viz např. básně *Návrat*, *Subjektiv*). Při četbě Kučerových veršů se nemusíme ujišťovat, že poezie žije. Prostě tomu tak je a stále existují prostory, které pro ni lze objevovat. Je zajímavé sledovat autorův vývoj a cesta, po které vykročil nás ještě na mnohá zajímavá a dosud neobjevená místa pravděpodobně zavede.

A osobní vzkaz na závěr. Vojto, známe se už dlouho. Není to ode mne žádná úlitba. Povedlo se. Jak sám někdy říkáváš: hudba hraje.

Pavel Kotrla

